

УДК 37.01:27:929(477)

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2022.02.082>

Галина ДУРДАС,
Західноукраїнський національний університет
Тернопіль, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6924-0032>

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ АСПЕКТИ ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ ЙОСИФА СЛІПОГО

Анотація. У статті висвітлюється життєвий шлях та основні напрями діяльності митрополита Української греко-католицької церкви, духовного борця за українську державність – Йосифа Сліпого. Основну увагу зосереджено на освітньо-виховних аспектах духовної спадщини митрополита.

Розглянуто вплив родинного середовища, а також громадських та релігійних діячів на формування світогляду майбутнього Патріарха, плекання християнських чеснот та любові до праці. Описано період навчання Й. Сліпого, його становлення як богослова, науковця, педагога. Висвітлено сферу дослідницьких інтересів митрополита. Проаналізована викладацька діяльність о. Йосифа, його досвід роботи на посаді ректора Львівської духовної семінарії, а згодом Греко-католицької Богословської академії.

Виокремлено педагогічні ідеї Й. Сліпого, які ґрунтуються на засадах християнської педагогіки. З'ясовано, що ключовими складовими його освітньої моделі навчання були християнська мораль, духовні цінності, милосердні діяння, а також виховання молоді в дусі національної ідеї. Висвітлено основні підходи митрополита до формування духовного світогляду молодого покоління.

Вагомим аспектом духовного розвитку своїх вихованців митрополит вважав мистецьку сферу, залучаючи їх до збирання цінних пам'яток історії та культури. Таким чином, Й. Сліпий прагнув прищепити молоді любов та повагу до історичної спадщини. Значну увагу приділяв естетичному вихованню молодого покоління, долучаючи семінаристів до відвідин музею, хору, участі в авторських вечорах видатних діячів, бібліотечної справи.

Досліджено, що особливу роль у підготовці студентів до громадсько-культурної діяльності відігравала «Читальня богословів ім. М. Шашкевича», яка була відновлена о. Йосифом за часів його ректорства у Духовній семінарії. Зазначено, що Й. Сліпий в освітньо-виховному процесі навчав молодь не лише словесно, а й виховував власним прикладом.

Проаналізовано науковий доробок та педагогічні ідеї Патріарха в еміграції. Вказано, що вершиною освітньої діяльності Й. Сліпого є заснування Українського католицького університету ім. св. Климента Папи. З'ясовано, що особиста духовність, любов до Бога та людей, активна громадянська позиція Кардинала стали основою морального виховання молодого покоління, а його навчання та педагогічні настанови є надзвичайно вартісними в сучасних умовах розвитку освітньої сфери.

Ключові слова: Йосиф Сліпий, Українська греко-католицька церква, освіта, виховання, мораль, духовність.

Halyna DURDAS,
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6924-0032>

EDUCATIONAL ASPECTS OF YOSYPH SLIPIYI'S SPIRITUAL HERITAGE

Abstract. *The article deals with the lifeline and the main areas of activity of Ukrainian Greek Catholic bishop Yosyph Slipyi's – a spiritual fighter for Ukrainian sovereignty. Educational aspects of Yosyph Slipyi's spiritual heritage are focused on.*

The influence of the family surrounding as well as social and religious personalities on the worldview formation of the future Patriarch and cultivation of Christian virtues and love for work is explored. Period of Yo. Slipyi's study is described and his formation as a theologian, scientist and educator is also explored. Bishop's scientific and research interests are declared. Father Josip's teaching activity has been analyzed as well as his work experience as the rector of Lviv theological seminary and later Greek Catholic Theological Academy.

Yosyph Slipyi's pedagogical ideas based on the principles of Christian pedagogy are pointed out. It has been clarified that main components of his educational model of study were Christian morality, spiritual values, acts of kindness and upbringing of the youth in the spirit of national idea. The main Bishop's approaches to spiritual outlook forming of the youth are clarified.

The Bishop considered artistic sphere as the main aspect of students' spiritual development involving them in to gathering valuable history and culture monuments. Consequently, Yo. Slipyi longed for imparting love and respect to historical heritage among the young. He paid considerable attention to esthetical upbringing of young generation, encouraging seminarians to visit museums and libraries, choir and participating in artistic meetings.

It's been investigated that particular role for students' preparation to social and cultural activity was played by «Reading room of theologians named after M. Shashkevych» which was renovated by father Yosyph while being the rector of

Theological seminary. It is noticed that Yo. Slipyi in his educational activity taught the young not only verbally but also showed his own example.

The Patriarch's scientific heritage and pedagogical ideas during emigration period are also analyzed. It's pointed out that the culmination of Yo. Slipyi's educational activity is the foundation of Ukrainian catholic university named after Pope St. Clement. It is clarified, that personal spirituality, love for God and people, active public position of the Cardinal became the basis of moral educating of the young and his scientific achievements and pedagogical guidelines are extremely valuable in the modern conditions of education development.

Key words: *Yosyph Slipyi, Ukrainian Greek Catholic church, education, upbringing, morality, spirituality.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли Україна переживає вкрай важкі часи, проблема моралі та духовності набуває особливого значення. Духовна криза сучасного суспільства, моральний та соціальний занепад свідчать про те, що проблема виховання молодого покоління стає другорядною. Це є однією із причин формування незрілих особистостей без чіткої громадянської позиції, морально-ціннісних орієнтацій, від яких у майбутньому буде залежати доля України. Ситуація, що склалася, обумовлює потребу у формуванні тих об'єднувачих чинників, що допоможуть налагодити становлення успішної освітньо-виховної системи, подолати незгоди між представниками різних національностей та конфесій, вирішити нагальні проблеми державного рівня.

Пріоритетними складовими української держави є освіта й культура, які слугують орієнтирами подолання низки негативних явищ. Оскільки суб'єктами освітніх та культурних процесів є люди, важливим є переосмислення історії та діяльності постатей, що впливали на формування української державності. Серед них варто виокремити Патріарха Й. Сліпого та його бачення розвитку української національної освіти, яке є цінним на сучасному етапі реформування освітньої системи.

Аналіз досліджень. До проблеми вивчення життєдіяльності Й. Сліпого, його становлення як богослова, педагога, науковця, громадського діяча, зверталися чимало дослідників. Серед них варто виокремити наукові розвідки М. Бармака [Бармак], Е. Бистрицької [Бистрицька], Т. Грушевої [Грушева, 2018, С. 160–166], В. Зварич [Зварич, 2011, с. 72], Н. Опалко [Опалко, 2002, с. 48], І. Ходак [Ходак, 2010, С. 43–46], С. Штуки [Штука, 2012, С. 226–232] та ін.

Не менш вагомими є праці опубліковані у збірнику «Лицар нескореної церкви» (Львів), у яких висвітлено життєвий і творчий шлях Й. Сліпого, його внесок у розвиток національно-духовного життя української держави. Слід відзначити напрацювання О. Киричук [Киричук, 2012, С. 8–14], О. Сидора [Сидор, 2012, С. 61–86], М. Соловій [Соловій, 2012, С. 51–56] та ін.

Цінними для нашого дослідження є «Спомини» Патріарха [Спомини], в яких викладено його особисті думки, переживання, прагнення та здобутки. Не

менш вагомим є «Заповіт» Й. Сліпого, що був результатом тривалих міркувань про долю УГКЦ та українського народу [Заповіт].

Метою статті є комплексне дослідження освітньо-виховних аспектів духовної спадщини Патріарха Й. Сліпого.

Виклад основного матеріалу. Главі Української греко-католицької церкви Патріарху Йосифу Сліпому належить особливе місце середісторичної плеяди видатних церковних діячів. Й. Сліпий - вчений-богослов, педагог, фундатор освітньої справи, духовний борець за Україну, багатогранна особистість, яка вражає глибиною думки та служінням правді. Зауважимо, що Блаженніший Любомир (Гузар) виокремив три ключові моменти життя Йосифа Сліпого: «Перший момент – це його служіння науці. Блаженніший Йосиф Сліпий був Богом обдарована людина, мав талант, здібність до наукової праці... Великим завданням у житті він вважав, щоб не лише самому працювати науково, але, щоби виховати багато-багато людей, які будуть уміти науково працювати, які будуть любити науку» [Гузар]. Другий момент життя – це душпастирська праця, яка полягала у здатності «терпіти за свій нарід». Третій момент життя Патріарха розпочинається після повернення його із заслання у 1963 р., триває до 1984 р. та пов'язаний із прагненням надати церкві відчуття єдності [Гузар].

Йосиф Сліпий народився 17 лютого 1892 р. у селі Заздрість Тербовлянського повіту, що на Тернопільщині в багатодітній селянській родині Івана Коберницького-Сліпого та Анастасії Дичковської. У сім'ї майбутнього Патріарха з повагою ставилися до праці, берегли традиції, плекали християнські чесноти та цінності, які супроводжували о. Йосифа впродовж всього життя. Пізніше у своєму «Заповіті» Патріарх напише: «Бо народився я і був вихований в українській, християнській, хліборобській, глибоко віруючій родині. Вона передала мені та защемила в мені віру в Христа і любов до нього» [Заповіт].

Із самого дитинства родина стала джерелом формування світосприйняття Й. Сліпого. Про це свідчать уривки з його «Споминів»: «З тих перших літ пригадую собі також, що я, бачачи, як батьки і брати молилися навколішках, клякав і собі і прохав, щоби провели мені молитву батько або мати перед їдою і перед сном. Так само і в пості, за їх прикладом, бив я щодня поклони і постив строго» [Спомини].

Сім'я Коберницьких виховувала своїх дітей у національному та релігійному дусі, про що із теплом згадував Й. Сліпий. У часи «атеїстичного наступу» йому вдалося не лише зберегти, а й пронести крізь роки велику релігійність, виплекану ще в батьківському домі.

Поруч із християнським вихованням, Йосиф був навчений бачити потреби ближніх. Його батьки постійно допомагали нужденним та передали це почуття своїм дітям. «Убогих ніколи не відпускали з дому з порожніми руками, навіть і як він був знаний не з дуже доброго боку. Передусім, коли приходив недужий за одежею, або коли просили нового полотна на білля для мерця, то мати з засади не відказувала. Так само і батько на передновку кожному давав збіжжя,

якщо кому вийшов хліб і потребував на прожиток. Коли приходили мами з малими дітками, мати завжди давала молоко, муку, сир і одяжу» [Спомини].

Разом із родиною, значний вплив на формування світогляду та життєвої позиції Й. Сліпогосправили священики – парох зі Струсова о. Теодор Цегельський, о. Левицький, о. Плятон Карпінський [Бармак]. Вони були людьми побожними, інтелігентними та національно свідомими.

Майбутній Глава Української греко-католицької церкви із самого малечку тяжів до знань. Ймовірно в 1898–1899 рр. Йосиф пішов навчатися до місцевої початкової школи, яка знаходилася одразу через дорогу від його помешкання. Навикам читання він завдячував своєму брату Роману. «Коли настав мені шостий рік, брат Роман купив український буквар і, зимовими вечорами, зачав вчити мене читати. А коли мене записали до школи, до якої я просто рвався, то для мене читання була вже відома річ» [Спомини]. Згодом, упочатковій науці осилити німецьку мову допомагав і брат Микола.

У селі Вишнівчик, де навчався Й. Сліпий по завершенню школи в Заздрості, його прийняли до четвертого класу. Вчитель Іван Слободянюк надавав йому приватні уроки з німецької мови і, будучи свідомим українцем, прищепив любов до творчості Тараса Шевченка. У навчанні Йосиф був дуже старанним, наполегливим та вимогливим до себе. Однак, мнемотехнічна система навчання була йому не зовсім зрозумілою, а «педагогіка того часу надроблялася страхом, карою та виучуванням напам'ять» [Спомини].

Із 1903 до 1911 р. тривав гімназійний період навчання о. Йосифа в місті Тернополі, який ознаменувався добою становлення його особистості, формування національних ідей та громадянської позиції. Відзначимо, що на шостому році навчання в гімназії Й. Сліпий вступив до складу таємного «самоосвітнього гуртка» ліберального спрямування, члени якого захоплювалися творчістю Франка, Грушевського, Масарика, читали Літературно-Науковий вісник. Про національний характер гімназії свідчив намальований одним із гімназистів портрет Т. Шевченка [Спомини].

Незважаючи на значні здобутки у навчанні, поширення антирелігійної пропаганди серед молоді української гімназії сформували негативні враження у майбутнього митрополита, про які він згодом поділиться у своїх споминах.

Після закінчення тернопільської гімназії у 1911 р. Й. Сліпий стає студентом Львівської духовної семінарії. За сприяння митрополита А. Шептицького на початку наступного року продовжує навчання у єзуїтській колегії Канізіанум в Інсбруці (Австрія), де публікує свої перші наукові праці. Там він здобуває ступінь доктора богослов'я, захистивши працю «Поняття про вічне життя в Євангеліє святого Іоана» [Киричук, 2012, С. 8]. Навчання в Австрії стало міцним підґрунтям для роботи у науковій площині майбутнього митрополита.

Впродовж 1920–1922 рр. Й. Сліпий вивчає догматику в університетах Григоріанум, Анджелікум та Орієнтальному інституті Риму [Спомини]. Після написання праці латинською мовою «Начало духопоходження у Пресвятій Трійці» та її захисту в Григоріанському університеті, отримав наукове знання

«magister aggregatus». У 1923 році в Інсбрукському університеті Й. Сліпий захистив габілітаційну працю «Вчення про Пресвяту Трійцю візантійського патріарха Фотія» та отримав право викладати в університетах [Киричук, 2012, С. 8].

Варто зауважити, що коло наукових інтересів Й. Сліпого стосувалося не лише богословських наук. Молодий вчений захоплювався вивченням латинської, грецької, англійської, німецької, італійської, французької мов. Із особливою цікавістю звертався до вивчення церковного мистецтва, літургії, археології та історії. Корисними були знайомства з іноземними дослідниками [Скакальська, Швалюк, 2015, С. 49].

Отримавши чудову європейську освіту, Й. Сліпий повертається до Львова влітку 1922 р. та починає викладати догматику в духовній семінарії. Одним із головних завдань тієї доби стала боротьба о. Йосифа із духовною кризою українців. І як наслідок, майбутній Патріарх став одним із засновників Богословського наукового товариства, а з 1926 р. – його головою. Молодий богослов написав проєкт статуту БНТ, у вступній частині якого зазначалося: «Науковою культурною працею ми кладемо чи не найсильніші підвалини нашому національному і державному життю» [Опалко, 2002, С.10].

У 1923 р. Й. Сліпий організував видавництво щоквартальника «Богословія», а згодом видавнича справа під його керівництвом поповнилася журналами «Нива», «Дзвони», газетою «Мета» та ін. [Бистрицька]. Діяльність о. Йосифа в цьому напрямку згуртувала навколо нього широке коло науковців та значною мірою вплинула на розвиток української богословської науки.

У 1926 р. Йосиф Сліпий став ректором Львівської духовної семінарії. На його долю випало складне випробування: повоєнні незгоди значно відчувалися у діяльності навчального закладу. Зважаючи на це, ректор наголосив у потребі посилити дисципліну та активізувати розвиток духовного життя. Й. Сліпий дуже вимогливо відносився до кандидатів у священники та навіть став укладачем правил, що регулювали різні аспекти їх життя. Бували випадки, коли навіть митрополит А. Шептицький заступався за окремих семінаристів, що не встигали вчасно повернутися на навчання із канікул [Киричук, 2012, С. 9]. У своїх «Споминах» він про це згадує так: «Я заявив, що буду строгим для тих, що будуть собі легковажити своє знання, і лагідним для тих, що будуть старатися ревно приготуватися до священства... Церква вже має усталені норми виховання, і їм кожний мусить підчинятися, хто хоче бути священником» [Спомини].

Особливу увагу о. Йосиф приділяв християнському вихованню, оскільки вважав, щосаме християнські чесноти молоді є найбільш вагомими для розбудови вільної української держави. У 1926 р. він організував видання «Аскетичної бібліотеки», в якій були вміщені молитви та роздуми для духовного розвитку майбутніх богословів [Киричук, 2012, С. 9].

Важливою справою Й. Сліпого, окрім духовної формації семінаристів стала їх підготовка до громадської та душпастирської діяльності. Цьому

сприяла «Читальня богословів ім. М. Шашкевича», що мала велику бібліотеку та діяла при семінарії. Студенти працювали у різних секціях, готували та захищали свої праці. Однією із перших у 1929 р. була заснована суспільна секція, завдання якої полягало у наданні інформації щодо питань суспільно-політичного та ідеологічного характеру. Тоді ж утворилися видавничі секція, при якій працював друкарський гурток та культурно-просвітня секція, яка співпрацювала із товариством «Просвіта» у Львові [Ходак, 2010, С. 44].

За ініціативи Йосифа Сліпого в академії було засновано окремі кооперативи та товариства. Так, у жовтні 1926 р. відбулося відкриття кооперативу «Визволення», головною метою якого була підготовка студентів до громадської діяльності, організація видавничої справи, виручені кошти з якої відправляли на благодійність. Також засновано товариство «Братство Входу в храм Пресвятої Діви Марії», при якому діяла «Харитативна секція», що надавала допомогу малозабезпеченим [Ходак, 2010, С. 45].

До роботи із семінаристами залучалися прогресивні, наукові кадри тієї доби, серед яких ключові позиції належали членам НТШ. Зауважимо, що у навчальному закладі працювали історик І. Крип'якевич, мистецтвознавець В. Залозецький, археолог Я. Пастернак, антрополог І. Раковський, музикознавець Б. Кудрик та ін. [Опалко, 2002, С. 11].

Поza навчанням студенти розширювали світогляд шляхом відвідин краєзнавчого, культурно-історичного та інших гуртків, хору, брали участь в авторських вечорах видатних діячів культури та мистецтва. У національні свята слухачі семінарії готували концерти, виступали із доповідями та рефератами.

Йосиф Сліпий розумів важливість розбудови української національної освіти та науки, тому із 1926 р. розпочав реорганізацію Львівської духовної семінарії в академію, перейнявши досвід кращих вищих шкіл Європи. Майбутній Патріарх наголошував з цього приводу: «...якщо ми не створимо наукового осередка, свого власного, то ми ніколи не займемо місця жодного у філософській і богословській науках» [Спомини].

Вагомим напрямком духовного зростання студентів митрополит вважав мистецьку сферу. Аби академія справляла високомистецьке враження, він доручив професору П. Холодному намалювати в каплиці іконостас та молитовницю. Різьбив вівар та іконостас скульптор А. Коверко, а викладацькі зали розмальовували Гординський, Магалецький, Стефанович [Спомини].

У 1928 р. митрополит А. Шептицький, затвердивши статuti Богословської академії, призначив о. Йосифа її ректором. Невдовзі, 6 жовтня 1929 р. відбулося офіційне відкриття Львівської Богословської академії [Штука, 2012, С. 228]. Налагодження навчального процесу Й. Сліпим відбувалося шляхом формування потужного кадрового потенціалу. Ректор зобов'язував кожного викладача видавати навчальні підручники. Науково вартісними є посібники, які видані у серії «Праці греко-католицької академії», серед них: «Біблійна Герменевтика», «Патрологія», «Педагогіка», «Церковно-слов'янська грамати́ка», «Катехитика» та ін. [Соловій, 2012, С. 52].

Безперечно, о. Йосиф усвідомлював, що не всі випускники академії будуть священиками, однак матимуть релігійне виховання та чудову богословську освіту й зможуть допомагати своєму народові у важкі часи. Богословська академія стала важливою інституцією релігійного та національно-культурного життя України.

Важливою заслугою ректора було створення у Богословській академії Художнього музею, який очолив відомий мистецтвознавець М. Драган. За роки існування музею у ньому зберігалися понад 1300 експонатів, серед яких були стародруки, рідкісні ікони, цінні археологічні знахідки [Пахолок, 2012, С. 67]. Неодноразово Йосиф Сліпий разом із студентами збирав старі ікони та іконостаси, а також інші пам'ятки історії та культури. До того ж, о. Йосиф із 1926 р. входив до складу Кураторії Львівського національного музею [Грушева, 2018, С. 163]. Патріарх прагнув виховати у молоді любов та повагу до історичного минулого, прищепити почуття прекрасного. Використання освітніх можливостей музейної педагогіки свідчило про розуміння ролі мистецтва у формуванні духовних цінностей.

Діяльність Й. Сліпого у міжвоєнний період була багатогранною. Він зміг реалізувати себе як шанований релігійний та громадський діяч, блискучий науковець та педагог. Митрополит використовував у своїй практиці християнську систему виховання молоді, прагнув прищепити їм поняття моралі, духовності, милосердних справ, національної ідеї та патріотизму.

Богословська академія впродовж багатьох років була найпотужнішим українським освітнім закладом на західноукраїнських землях. Однак, Й. Сліпого не покидала думка щодо перетворення її в Український католицький університет. Організація правничого факультету, відкриття магістратури та докторантури мали покласти початок цьому процесу. Початок Другої світової війни та ненависне ставлення радянської влади до УГКЦ стали на заваді реалізації планів митрополита.

З приходом до влади більшовиків восени 1939 р. зруйновано будівлі Духовної семінарії, заборонено роботу Богословської академії та Богословського Наукового Товариства, «...музей перенесено до Національного музею, а бібліотеку – до Оссолинських» [Спомини]. Було пограбовано бібліотечний фонд, архів, знищено багато історико-культурних пам'яток. В умовах німецької окупації з 1941 р. розпочалася відбудова Духовної семінарії. Й. Сліпому вдалося відновити діяльність Богословської академії та навіть оголосити конкурс на проекти семінарської церкви. Подолати матеріальні труднощі йому допоміг професор Юрій Полянський, який на той час очолював міську владу [Спомини]. Незважаючи на воєнне лихоліття, архієпископ не припиняв працювати в освітянському та науковому напрямках. При академії діяли богословський та філософський відділи, слухачами яких до кінця німецької окупації були майже 70 студентів [Скакальська, Швалюк, 2015, С. 52].

Допомога своєму народові та нужденним у важкі часи вважалася Й. Сліпим одним із Богом даних обов'язків. Зауважимо, що о. Йосиф спільно

із митрополитом А. Шептицьким неодноразово рятували життя єврейського населення від нацистів. У своїх «Споминах» Й. Сліпий згадує, що євреїв переховували у митрополичих палатах, пивницях семінарії, монастирі студитів в Уневі та навіть у бібліотеці митрополита Шептицького [Спомини].

У липні 1944 р. розпочалася друга радянська окупація західноукраїнських земель. Після смерті А. Шептицького в листопаді того ж року Й. Сліпий став Главою УГКЦ. На долю митрополита випало багато випробувань. 11 квітня 1945 р. органами НКВС у Львові заарештовано Й. Сліпого разом із єпископами УГКЦ та піддано слідству. Радянські окупанти звинуватили його в антирадянській діяльності, співпраці із націоналістами, «намірі шпіонажу» та навіть говорили, що Й. Сліпий відбуває покарання за покійного митрополита Шептицького, «бо він помер – і ми не можемо його карати» [Спомини]. Згодом безпідставні звинувачення вилилися у довгі роки фізичних та моральних тортур у тюрмах та таборах ГУЛАГу.

Попри вкрай важкі умови табірної життя, переслідування та заборони Й. Сліпий не переставав навчати священників УГКЦ, що були ув'язнені разом з ним. Він читав богословські лекції, виголошував повчання та продовжував виконувати релігійні практики. У засланні митрополит працює над «Історією Вселенської Церкви на Україні», пише послання до своїх вірних [Спомини]. Й. Сліпий, перебуваючи у радянських катівнях, своєю працею та силою духу не зрадив інтересів Церкви та України, а став моральним взірцем для оточуючих.

У 1963 р. під тиском світової громадськості та клопотань Папи Римського Іоанна XXIII Й. Сліпого було звільнено з ув'язнення та відправлено до Ватикану [Сергійчук, 2012, С. 10]. Перебуваючи в еміграції, митрополит розпочинає активну діяльність щодо захисту вірян УГКЦ в Радянському Союзі, прагне відновити українську державність. Він відвідує українців по всьому світу, відправляє Служби Божі, висвітлює у мас-медіа факти про порушення прав людини в СРСР.

Одним із основних досягнень в освітній діяльності Й. Сліпого є заснування у 1963 р. Українського католицького університету ім. св. Климента Папи в Римі, що став джерелом розвитку української наукової думки та культури. Вже через 10 років у діаспорі діяли 5 його філій [Киричук, 2012, С. 13]. Ректором УКУ став сам митрополит Йосиф. У навчальному закладі функціонували п'ять факультетів – теологічний, філософічно-гуманістичний, математично-природничий, факультет правничих і суспільних наук та медичний [Український Католицький..., 1969]. Згодом планувалося заснувати інститут церковного співу та музики [Скакальська, Швалюк, 2015, С. 52]. У 1963 р. до професорсько-викладацького складу університету входила 21 особа, а згодом кількість викладачів збільшилась до 38 [Гірна, 2019, С. 26]. Український католицький університет став потужною українською освітньою інституцією зарубіжжям, а назва факультетів свідчила про те, що навчальний заклад мав готувати спеціалістів не тільки для потреб церкви.

Бібліотека, що діяла при університеті в 1964 р. налічувала понад 4 тис. томів, серед яких рідкісні та цінні книги. Деякі з них Й. Сліпий купував за власні кошти [Український Католицький..., 1969, С. 214]. Музей УКУ мав два відділи: мистецький та археологічно-природничий. Фонди музею мистецтва в 1972 р. містили близько 5 тис. експонатів, а природничий музей щороку збільшувався рідкісними видами тварин та птиць. У музеї була навіть окрема кімната, де зберігалися експонати із життя та діяльності Патріарха (фотографії, портрети, дипломи, різні грамоти, цінні подарунки) [Український Католицький..., 1974, С. 204]. При університеті працював архів, у якому зберігалися університетські, церковні та світські справи [Український Католицький..., 1974, С. 224].

За сприяння Й. Сліпого в УКУ діяв потужний науково-видавничий комплекс, що систематично займався українознавчими дослідженнями. Патріарху вдалося відновити діяльність Богословського Наукового Товариства, а також видання часописів «Богословія», «Нива» та журналу «Дзвони». З 1964 р. почав виходити друком «Благовісник Верховного Архієпископа візантійсько-українського обряду» [Киричук, 2012, С. 13]. За час перебування Й. Сліпого в Римі, видавництвом університету було опубліковано понад 200 наукових праць, що стосувалися історії України, Церкви, української культури та мистецтва [Опалко, 2002, С. 26].

Висновки. Йосиф Сліпий як видатний вчений, богослов, громадський та релігійний діяч, педагог вражає величчю думки та незламним прагненням вибороти українську державність. Педагогічні настанови Патріарха слугують яскравим свідченням цього. Його багатогранна діяльність у сфері освіти та християнського виховання була направлена на становлення чесної, милосердної, добропорядної, національно свідомої особистості спроможної жити у правовій демократичній державі, шанувати закони Божі. Звернення до творчої спадщини Йосифа Сліпого допоможе дати відповіді на актуальні проблеми навчання і виховання в сучасних умовах реформування освітньої системи.

Список літератури

1. Бармак М. В. Йосиф Сліпий і Тернопільщина. URL:<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9768/1/1Barmak.pdf> (дата звернення: 08.02.2023).
2. Бистрицька Е. В. Розвиток богословської освіти і науки у міжвоєнний період. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/13869/2/ProcNTShTB_2004v1_Bistritska_E-Rozvytok_hreko_katolytskoi_85-96.pdf (дата звернення: 10.028.2022).
3. Гірня Н. М. Культурно-освітня діяльність Патріарха Йосифа Сліпого. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 144(1). С. 24–27.
4. Грушева Т. В. Духовно-моральні і національні аспекти в педагогіці Йосифа Сліпого. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. Вип. 51. С. 160–166.

5. Заповіт Блаженнішого Патріярха Йосифа Сліпого. URL: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/duhovna-svitlytsya/rik-patriarha-josyfa/952-zapovit-patriarha.html> (дата звернення: 05.08.2022).
6. Зварич В. Життєвий шлях патріярха Йосифа. Тернопіль: Джура, 2011. 72 с.
7. Киричук О. *Per aspera ad astra. Лицар нескореної церкви (до 120-ліття від дня народження Патріярха Йосифа Сліпого): статті і матеріали*. Львів: Логос, 2012. С. 8–14.
8. Любомир Гузар про три аспекти життя Йосифа Сліпого. URL: <https://realno.te.ua/zhyttya> (дата звернення: 08.08.2022).
9. Опалко Н. Хресний шлях Йосифа Сліпого. Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. 48 с.
10. Пахолок Р. І. Реформа богословської освіти в Галичині (1929–1944 рр.). *Педагогічний альманах*. 2012. Вип. 16. С. 64–69.
11. Сергійчук М. І. Патріярх Патріярх Йосиф Сліпий у документах радянських органів державної безпеки. 1939–1987. Том II.К.: ПП Сергійчук М. І., 2012. 480 с.
12. Сидор О. Патріярх Йосиф Сліпий в українському музейництві. *Лицар нескореної церкви (до 120-ліття від дня народження Патріярха Йосифа Сліпого): статті і матеріали*. Львів: Логос, 2012. С. 61–86.
13. Скакальська І. Б., Швалюк І. Б. Митрополит Йосиф Сліпий як педагог та науковець. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Т. Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2015. Вип. 5. С. 48–54.
14. Сліпий Йосиф. Спомини / за ред. І. Дацько, М. Горяча. Львів – Рим: Видавництво УКУ, 2014. 608 с. URL: <http://flibusta.site/b/397773/read> (дата звернення: 08.08.2022).
15. Соловій М. Митрополит Йосиф Сліпий як науковець-богослов. *Лицар нескореної церкви (до 120-ліття від дня народження Патріярха Йосифа Сліпого): статті і матеріали*. Львів: Логос, 2012. С. 51–56.
16. Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в другому п'ятиліттю своєї діяльності 1968–1973. Рим, 1974. 392 с.
17. Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в першому п'ятиліттю свого постання і діяльності 1963–1968. Рим, 1969. 290 с.
18. Ходак І. Внесок митрополита Йосифа Сліпого у розвиток богословської освіти у 20–30 рр. ХХ ст. *Краєзнавство*. 2010. № 1. С. 43–46.
19. Штука С. Митрополит Йосиф Сліпий в національно-духовному житті України (1892–1984 рр.). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць: Історія, міжнародні відносини*. 2012. Вип. 9. С. 226–232.

References

1. Barmak M. V. Yosyf Slipyi i Ternopilshchyna [Yosyph Slipyi and Ternopil region]. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9768/1/1Barmak.pdf> (in Ukrainian).

2. Bystrytska E. V. Rozvytok bohoslovskoi osvity i nauky u mizhvoiennyi period [Development of theological education and science in the interwar period]. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/13869/2/ProcNTShTB_2004v1_Bistrytska_E-Rozvytok_hreko_katolytskoi_85-96.pdf (in Ukrainian).
3. Hirna N. M. Kulturno-osvitnia diialnist Patriarkha Yosyfa Slipoho [Cultural and educational activities of Patriarch Yosyph Slipyi]. *Hileia: naukovyivisnyk*. 2019. Vyp. 144(1). S. 24–27. (in Ukrainian)
4. Hrusheva T. V. Dukhovno-moralni i natsionalni aspekty v pedahohitsi Yosyfa Slipoho [Spiritual, moral and national aspects in the pedagogy of Yosyph Slipyi]. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Zaporizhzhia: ZNU*, 2018. Vyp. 51. S. 160–166. (in Ukrainian)
5. Zapovit Blazhennishoho Patriarkha Yosyfa Slipoho [Testament of His Beatitude Patriarch Yosyph Slipyi]. URL: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/duhovna-svitlytsa/rik-patriarha-josyfa/952-zapovit-patriarha.html> (in Ukrainian).
6. Zvarych V. Zhyttievyi shliakh patriarkha Yosyfa [The life path of Patriarch Yosyph]. Ternopil: Dzhura, 2011. 72 s. (in Ukrainian)
7. Kyrychuk O. Per aspera ad astra. *Lytsar neskorenoi tserkvy (do 120-littia vid dnia narodzhennia Patriarkha Yosypha Slipoho): Statti i materialy*. Lviv: «Lohos», 2012. S. 8–14. (in Ukrainian)
8. Liubomyr Huzar pro try aspekty zhyttia Yosyfa Slipoho [Lubomyr Huzar about three aspects of the life of Yosyph Slipyi]. URL: <https://realno.te.ua/zhyttya> (in Ukrainian).
9. Opalko N. Khresnyi shliakh Yosyfa Slipoho [Way of the Cross of Joseph Slipyi]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2002. 48 s. (in Ukrainian)
10. Pakholok R. I. Reforma bohoslovskoi osvity v Halychyni (1929–1944 rr.) [Reform of theological education in Galicia (1929–1944)]. *Pedahohichniy almanakh*. 2012. Vyp. 16. S. 64–69. (in Ukrainian)
11. Serhiichuk M. I. Patriarkh Yosyf Slipyi u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky [Patriarch Yosyf Slipyi in the documents of the Soviet state security agencies]. 1939–1987. Tom II.K.: PP Serhiichuk M. I., 2012. 480 s. (in Ukrainian)
12. Sydor O. Patriarkh Yosyph Slipyi v ukrainskomu muzeinytstvi [Patriarch Yosyph Slipyi in the Ukrainian museum industry]. *Lytsar neskorenoi tserkvy (do 120-littia vid dnia narodzhennia Patriarkha Yosyfa Slipoho): Statti i materialy*. Lviv: Lohos, 2012. S. 61–86. (in Ukrainian)
13. Skakalska I. B., Shvaliuk I. B. Mytropolyt Yosyf Slipyi yak pedahoh ta naukovets [Metropolitan Yosyph Slipyi as a teacher and scientist]. *Naukovyi visnyk Kremenetskoi oblasnoi humanitarno-pedahohichnoi akademiim. T. Shevchenka*. Serii: Pedahohika. 2015. Vyp. 5. S. 48–54. (in Ukrainian)

14. Slipyi Yosyf. Spomyny [Slipy Yosif. Memories] / zared. I. Datsko, M. Horiacha. Lviv – Rym: Vydavnytstvo UKU, 2014. 608 s. URL: <http://flibusta.site/b/397773/read> (in Ukrainian).
15. Solovii M. Mytropolyt Yosyf Slipyi yak naukovets-bohoslov [Metropolitan Yosyph Slipyi as a scholar-theologist]. *Lytsar neskorenoi tserkvy (do 120-littia vid dnia narodzhennia Patriarkha Yosyfa Slipoho): Statti i materialy*. Lviv: Lohos, 2012. S. 51–56. (in Ukrainian)
16. Ukrainskyi Katolytskyi Universytet im. sv. Klymenta Papy v druhomu piatylittii svoiei diialnosti 1968–1973 [Ukrainian Catholic University named after St. Clement Pope in the second five-year period of his activity 1968–1973]. Rym, 1974. 392 s. (in Ukrainian)
17. Ukrainskyi Katolytskyi Universytet im. sv. Klymenta Papy v pershomu piatylittii svoho postannia i diialnosti 1963–1968 [Ukrainian Catholic University named after St. Clement Pope in the first five years of its creation and activity 1963–1968]. Rym, 1969. 290 s. (in Ukrainian)
18. Khodak I. Vnesok mytropolyta Yosyfa Slipoho u rozvytok bohoslovskoi osvity u 20–30 rr. XX st. [Metropolitan Yosif Slipyi's contribution to the development of theological education in the 20s and 30s of the 20th century]. *Kraieznavstvo*. 2010. № 1. S. 43–46. (in Ukrainian)
19. Shtuka S. Mytropolyt Yosyf Slipyi v natsionalno-dukhovnomu zhytti Ukrainy (1892–1984 rr.) [Metropolitan Yosyph Slipyi in the national and spiritual life of Ukraine (1892–1984)]. *Ukraina-Yevropa-Svit. Mizhnarodnyi zbirnyk naukovykh prats: Istorii, mizhnarodni vidnosyny*. 2012. Vyp. 9. S. 226–232. (in Ukrainian)